

НАСТОЛНА КНИГА ПО СЪВРЕМЕННИ ПРОАКТИВНИ ПУБЛИЧНИ ПОЛИТИКИ ЗА НАМАЛЯВАНЕ НА БЕДНОСТТА В БЪЛГАРИЯ

Пано Лулански

Университет за национално и световно стопанство

Неотдавна Издателски комплекс – УНСС предостави на пазара интересното изследване на д-р Ралица Велева „Проактивни публични политика за намаляване на бедността“. Тази монография заслужава внимание най-вече поради все още наличния дефицит в България на комплексни анализи за разработването и прилагането на проактивни публични политика за намаляване на бедността.

Трудът на младата авторка разчупва традицията в българското социално пространство да се дискутира обширно и приоритетно „благосъстоянието“, а неговият антипод „бедността“ – само като съпътстващи щрихи и между другото. А тя нагло „присъства на трапезата“ на немалка част от населението, което изживява безропотно този вкоренен недостиг като *собствена социална драма*. Очевидно са нужни, *първо*, професионална идентификация на равнището и на тенденциите в бедността у нас, и *второ*, разработване и прилагане на надеждни радикални инструменти за нейното категорично смекчаване и ограничаване.

В този смисъл в разглежданото изследване от съвременни позиции и със съвременни средства е анализиран широк кръг от въпроси с важно теоретично, методично и практическо естество за намаляването на бедността като социално-икономическа алтернатива на съвременното развитие.

Предметната област на изследването има своите *ретроспективни класически теоретични извори и съвременни световни изследователи*: Адам Смит, Дейвид Рикардо, Томас Малтус, Жан-Жак Русо, Карл Маркс, Фридрих Енгелс, Чарлз Бут,

Бенджамин Роунтри, Артур Пигу и др. В по-ново време се открояват имената на Амартия Сен, Антъни Аткинсън, Бранко Миланович, Джоузеф Стиглиц и др.

Многобройни са *организациите*, които работят за намаляване на бедността: Програмата на ООН за развитие (ПРООН), Фондът на ООН за децата (УНИЦЕФ), Световната банка, Агенцията за многостранно гарантиране на инвестициите, Международният валутен фонд (МВФ), Oxfam, CARE, Save the Children, Международната организация на труда, Световната здравна организация (СЗО), Азиатската банка за развитие и др. В Европа функционират редица регионални структури в разглежданото предметно направление: Европейската мрежа за борба с бедността (EAPN), Европейска политика за борба с бедността (исторически факти) и др. Сред световни неправителствени организации за борба с бедността се открояват: Oxfam International, The Organization for Poverty Alleviation and Development (OPAD), Concern Worldwide и др.

В България по този въпрос активно работят синдикатите, отделни министерства, общини, неправителствени организации и др.

В същото време въпросите, свързани с рисковете от бедност, са третиращи предимно в програмните и в нормативни документи, но оценките на практическото развитие и изпълнение на програмите са непълни или липсват. Научните изследвания в тази област са оскъдни, а емпиричните данни са недостатъчно систематизирани. Основни нюанси на парцелирани решения са: методологически страни на бедността (Р. Антонова, В. Цанов, М. Михайлова и др.), енергийна бедност (Т. Пенева, С. Бонева и др.), детска бедност (М. Бреснишка), бедност и материални лишения в ЕС (М. Мургова, М. Сугарева и др.), ромска бедност (А. Иванов) и др. Връзките „бедност-маргинализация“ и „бедност-неравенства“ са определено подценени.

Различен е начинът на постановката и решаването на разглежданите въпроси от чуждестранните изследователи. Тази тема е актуална както в англоезичната (с доминиращи емпирични изследвания), така и в руската (с преобладаващи теоретични разработки) литература.

Елементи на бедността са *неизбежна практическа пропозиция*, а това ги прави естествен център на политическия дебат. Бедата е, че те се дискутират в редица случаи така, че да не се засегне и уязви бизнесът, безспорните неуспехи се обясняват с наследството, а очакванията за бъдещето са винаги „градивната основа“ за печелене на изборен електорат. Предмет на политическа „продажба“ са в повечето случаи само страни на бедността (персонифицирани обикновено към образованието, здравеопазването, социалното осигуряване, санирането на жилища и т.н.).

Разглеждано от тези изходни моменти, в монографията на д-р Велева се съдържа голям научно-познавателен и методологичен потенциал. Предложените обобщения и решения са продукт на задълбочено осмисляне на бедността през периода 2011 – 2021 г., надградени върху дългогодишни авторови докторантски и следдокторантски търсения, които са целеположени не само определящо върху европейския опит (най-вече този в държавите от ЕС), но и отразяват достиженията на различни специалисти и на международни организации.

Подобряването на социалното положение на населението в краткосрочна и в дългосрочна перспектива в съвременните условия е представено в книгата като резултат от политически (значи и публични) интервенции за намаляване на бедността. При това, *първо*, подчинени не на личния, а на обществения интерес, *второ*, разбирали като минало, настояще и бъдеще, *трето*, изградени върху връзки между субекти (държава, гражданско общество и бизнес) и проявяващи се в многостранни функционални форми (образование, здравеопазване, социална защита, създадена нова стойност и др.) и *четвърто*, с инкорпорирани в тях обобщения на проактивни публични политики и добри практики в страните от ЕС.

В изследването *доминират няколко основни функционалности*: необходимост и възможност за съвременно добро управление на бедността чрез прилагането на проактивни публични политики; неизбежни интерпретации, базирани върху индикаторна рамка на бедността в държавите – членки на ЕС; бедността е представена едновременно като феномен и като социално-икономическа алтернатива за действие (осъществени чрез проактивни политически интервенции); връзка между публични проактивни политики и възпроизведени/очаквани резултати в намаляването на бедността и др.

В *методологически план* определящите моменти в изследването са няколко:

- Доминира синтезът между системен, позитивен и нормативен анализ.
- Предмет на обобщение е организираният сравнително съпоставим богат емпиричен панел (дислоциран в 14 таблици и 58 фигури) в комбинация с анализ и синтез на добри практики на проактивни публични политики за намаляване на бедността в отделните страни от ЕС.
- Конструираната корелационна картина на многомерните връзки на бедността (с БВП, Индекса на човешкото развитие, публичните разходи, ефективното публично управление и др.) е основа за редица обобщения, в т.ч. и за очертаване на необходими приоритети.
- Преходът между отделните глави е точно фиксиран, като в края на първа глава са направени и някои пространствени теоретични обобщения, и др.

С методологичен потенциал са редица автори твърдения:

- Много внимателно е изградено метасъдържанието на изследването: какво е това – първа глава „Потенциал на публичните политики“, какво от това – втора глава „Подреждане на пъзела „Бедност“ в огледалото на проактивните публични политики“ и какво след това – трета глава „Рефлексии на бедността в проекции на дългосрочни интервенции“.
- Текстът продуцира възможност за конструктивни размисли във връзка с: историята, теорията, практиката и перспективите на проактивните публични политики в тази област; общия и държавен разрез на аспекти на тези политики на страните от ЕС; международните рефлексии и тенденции на бедността и др.
- С подбуждащо интереса въздействие е композираното мото на отделните глави: за първата – „публичната политика е част от нашето ежедневие – ние я ядем, пием и дишаме“; за втората – „бедността и неравенствата са социални злини, които трябва постепенно да се смекчават и елиминират“; за третата – „ускореният растеж на стопанските резултати е фундаменталното спасение от масова бедност“.
- Комплексът от насоки за намаляване на бедността (но в синтез с неравенствата) е естественият център и пресечната точка за решаване на всички социално-икономически предизвикателства.
- Въпросът за избора между реактивна и проактивна публична политика е със стратегическо значение и др.

В теоретичен план се лансират постановки (повечето с аксиоматичен характер) с практическа насоченост:

- Бедността остава винаги енигма извън когнитивния „поглед“ върху цялостната система на благосъстоянието и въобще на социално-икономическото и политическото развитие – в нея се акумулират предизвикателства, в които се разпознават неизбежни прозрения за бъдещето.
- Неравенствата са свързващият мост между бедност и благосъстояние – намаляването на бедността и повишаването на благосъстоянието са естествената тяхна терапия.
- Капацитетът на институциите е продуктивното поле на формулиране и прилагане на високоефективни проактивни публични политики за намаляване на бедността.

- Научното осигуряване (априорно, текущо и апостериорно) на проектирането на проактивните публични политики (развитието на националната научноизследователска програма „Бедност и неравенства“; разработването на национални политически програми, стратегии, нормативни документи, мерки, планове, пътни карти, контролни механизми и др.) за намаляване на бедността е без алтернатива.
- Шест са определящите държавния капацитет ингредиенти за намаляване на бедността: масовост на участието на гражданското общество във вземането на решения, основано на гласност и отчетност; политическа стабилност и отсъствие на насилие и тероризъм; ефективност на правителството – способност на публичните институции да осъществяват проактивни публични политики и да предоставят услуги; качество на регулирането – стандарти и ефективност на публичните политики; борба с корупцията – осветляване на извършването; справедливо и законно общество – върховенство на закона.
- Приведени са доказателства за умереното влияние (но не и с решаващо значение!) на нарастването на публичните разходи, на разходите за социална защита, за здравеопазване, за образование и т.н. за намаляване на бедността.
- Въпросът за избора на модел (либерален, консервативен, социално-демократичен и др.) за социална защита е изходен и той трябва да се решава внимателно.

Читателят може да се запознае и с комплекс от *интересни обстоятелства*, засягащи съображенията за: използваната понятийна система (с. 18-20); връзката „благоденствие срещу бедност“ (с. 70-71); разграничаване между благоденствие, благосъстояние и благополучие (с. 80-82); конституирането на проактивната публична политика като социално и иновативно инженерство (с. 35-44 – „тичане пред, а не след проблемите“); главното в избора на проактивни политики за намаляване на бедността (с. 45-47); еволюция в социалдарвинизма (с. 73-74); бедността и неравенството в съвременното огледало на поведението на бедните и на богатите части от населението (с. 84-85); съвременни национални и международни линии на бедност (с. 92-93); дизайн на бедността в ЕС (с. 104-109); политическа рамка за намаляване на бедността (с. 161-175) и др.

Не може да не се отбележи, че някои от предлаганите анализи са *пионерни за българските условия*, но те като правило и в определени свои граници са тривиални – понятно е, че възприемането (като брой и интензивност) и прилагането на мерки (единични или комплексни) намалява равнището бедност. Тогава

защо са положени огромни усилия от автора, за да ни убеждава в явното и очевидно? Отговорът е повече от видим: *първо*, защото в тази предметна насока проявяваната в България инертност е вредна, а периодичните изблици на активност са само приложна платформа за печелене на избори; *второ*, точното измерване на равнищата, структурата и тенденциите на движение на обедняването са важен индикатор за приоритизиране на политическите въздействия и за създаване на консенсусен и дълготраен модел за намаляване на бедността (особено за нашата страна са необходими не лозунги, а премерени действия); *трето*, за да се осмислят и обобщят добри практики, които ще стимулират ефикасността и ефективността на създаването и прилагането на публични политики; *четвърто*, за да се преодолее отчасти дефицитът на едновременно теоретични обобщения и практически решения за неизбежното за България намаляване на бедността.

Изследването би спечелило, ако беше налице *по-отчетливо и системно прецизиране на предметната страна на бъдещото научно осигуряване на намаляването на бедността* чрез проактивни публични политики у нас. В тази връзка от фундаментално значение са: анализ на релацията „скрито първично разпределение на доходите (деформирана трудова справедливост) – равнище и тенденции в бедността – хармонично стопанство“; допълване и специфициране на Индекса за многомерна бедност с цел неговата метрична синхронизация с българските условия чрез емпиричен факторен анализ; ориентиране и задълбочаване на изследванията върху въпросите, засягащи здравната и образователната бедност; разработване и прилагане на матрица на споделени отговорности между публичните власти (национално и местно ниво), бизнеса, неправителствените организации и гражданите за намаляване на равнището на бедност като важен регулативен и системоформиращ индикатор; стремеж към провеждане на цялостна и интегрирана държавна политика за намаляване на бедността чрез създаване на Министерство на благосъстоянието; задълбочаване на изследванията на бедността чрез емпиричен анализ на динамични редове (дълготрайни икономически цикли по Н. Кондратиев – разпознаване на технологични промени, катаклизми и периодично обновяващи се фактори) с цел многопластово интерпретиране на потенциала за нейното намаляване; комплексно използване на възможностите на релацията „неравенство – бедност – социално изключване – маргинализация“ в управлението на бедността и др.

Монографията на д-р Р. Велева е академичен зов за *необходимостта от повишено внимание към теорията и практиката за намаляване на бедността в България* – крайно време е нашата страна да се „отлепи“ от завоюваната висока позиция по бедност в ЕС. Без съмнение са необходими усилия и други ресурси за

създаване на академични центрове (извършените от синдикалните институции изследвания са важни, но все пак те са тясно профилирани) за *комплексно изучаване на този феномен*, в т.ч. и разработване и подпомагане на прилагането на програми, стратегии, планове, експерименти и др. Нужно е да бъдем *пестеливи и високопроизводителни* в името на повишаването на благосъстоянието, респ. възможното намаляване на бедността.

Библиографска справка

Велева, Р. (2024). *Проактивни публични политики за намаляване на бедността*. София: Издателски комплекс – УНСС, 226 с. ISBN 978-619-232-800-9.

Пано Лулански е доктор на икономическите науки, професор в Университета за национално и световно стопанство, institute2007@abv.bg

Pano Lulanski, Dr. Ec. Sc., is Professor at the University of National and World Economy, institute2007@abv.bg

Как да се цитира тази статия:

How to cite this article:

Lulanski, P. (2024). *Nastolna kniga po savremenni proaktivni publicni politiki za namalyavane na bednostta v Bulgariya* (Handbook on Proactive Contemporary Public Policies for Poverty Reduction in Bulgaria). *Economic Thought Journal*, 69 (3), 401-407 (in Bulgarian). <https://doi.org/10.56497/etj2469307>